

kunstwerk. De sluizen bij Kornwerderzand zijn imposant. Aan beide zijden van de dijk zie ik de uitgestrekte zee. Het zonlicht weerkaatst op het water. Na de dienst gaan we koffiedrinken bij pake en beppe Dijkstra die niet ver van de kerk vandaan wonen, op een boerderij. Pake Dijkstra is ouderling geweest in de tijd dat mijn vader daar dominee was. Hij was zo'n wijze ouderling op wie een dominee kon steunen, zeker als hij nog ervaring moest opdoen. En Wons was een kandidaatsgemeente. Er gingen dominees heen die nog kandidaat waren en nog geen gemeente hadden gehad en dus het vak nog moesten leren. We zitten dus op zondagmorgen bij pake en beppe Dijkstra in de opkamer die in gereedheid is gebracht voor de voormalige predikant en zijn gezin. De ouderen drinken koffie met wat lekkers erbij. De kinderen krijgen ranja en spelen op de grond. Van pake krijgen we mooie sigarenbandjes. Hij en mijn vader roken een stevige sigaar. De rookwalmen stijgen de lucht in. Daarna wordt er een borrel geschonken. Niet te veel, want 's middags is er weer een dienst.

Later is de gereformeerde kerk gefuseerd met de hervormde en is het gereformeerde kerkgebouw gesloten. De pastorie is verkocht. Nog later is de gemeente opgeheven en opgegaan in een groter kerkverband. In 2018 ben ik nog eens terug geweest in Wons. De gereformeerde kerk is dan veranderd in een woonhuis. De wereld verandert, ook de kerkelijke.

Andijk – bij de bollenkwekers

Mijn vader neemt twee jaar na mijn geboorte een beroep aan naar Andijk. Hij heeft dan twee jaar in Wons gestaan. Dan kan dat nog. Nu moet je minimaal vier jaar in een gemeente staan. In Andijk is de pastorie moderner dan in Wons. Er is een centrale verwarming. Wons herinner ik me niet meer, Andijk nog wel. We wonen aan de Horn. Naast de pastorie is er een catechisatielokaal. Later spreek ik Andijkers in den lande die hier catechisatie van mijn vader gekregen hebben. Rond het huis is een tuin, achter het huis een sloot, waarin mijn teddybeer Bruintje beer een keer bijna verdronken is. Aan de overkant wonen twee oude tantes en de familie De Groot. De meisjes De Groot passen wel eens op ons. Vele Andijkers zijn werkzaam in de bollenteelt of in de zaadteelt. Onze huishoudster is Maaïke de Jong. Bij haar thuis heb ik weleens bollen gepeld voor vijf cent per mand. Met de vader van Maaïke of broer Gerrit varen we wel eens met een platbodemschuit door de sloten. Prachtig.

Mijn eerste herinneringen dateren uit 1956. Ik ben dan drie. De Hongaarse opstand is uitgebroken. In huis heerst er een opgewonden sfeer. Mijn vader scandeert steeds de namen van de leiders van de opstand: Imre Nagy¹ en Pál Maléter.² Als de opstand is neergeslagen worden over-

¹ I. Romsics, *Magyarország története a XX. Században*, Budapest 2004, p. 277,

al in het land de vlaggen halfstok gehangen. Wij hebben geen vlag en moeten er een lenen. Boven uit het zolderraam wordt de vlag halfstok gehangen.

Als ik vier word, ga ik naar de kleuterschool, de Prinses Marijkeschool aan de Irenestraat. Ik herinner me nog het spelen met houten speelgoed en het zingen van kinderliedjes. Mijn juffrouw heet juffrouw Anke. Mijn vriendje is Piet de Boer, die in de Irenestraat woont. Maar ik speel ook vaak met mijn overbuur, Klaas.

Ook herinner ik mij de fietstochten naar Enkhuizen. Mijn ouders moeten daar wel eens inkopen doen. Er zijn twee routes: een via Bovenkarspel en een via de dijk en de vuurtoren. Ik zit bij mijn vader of moeder achterop. Ik vind het alle twee saaie routes. Het fietspad op de dijk is langgerekt en er komt geen eind aan. Aan de ene kant zie je het IJsselmeer. De golven klotsen tegen de dijk. Hier en daar vaart een vissersboot. De route langs Bovenkarspel is ook saai. Eerst heb je nog de bebouwde kom, maar daarna komen eindeloze velden, doorsneden door greppels en slootjes. Er zijn landarbeiders aan het werk. Ze zaaïen of wieden. Op het land staat een boetje, waar ze hun gereedschap opbergen. In Enkhuizen zijn er veel winkels. Een keer wordt er stof gekocht om de wieg te bekleden. Mijn moeder is in verwachting van een derde. Ilona zal ze heten.

De kerk van Andijk is aan de Middenweg, nogal een eind van ons vandaan. Het is een prachtig gebouw. Het staat bekend om zijn moderne architectuur. In de jaren dertig hebben de gereformeerden dubbeltjes en kwartjes bijeen gelegd om een nieuwe kerk te kunnen bouwen. Het resultaat mag er zijn. In binnen- en buitenland is deze kerk bekend. We gaan elke zondag naar de kerk. De kerk zit bomvol. De liederen schallen door de kerk. De preek is lang. Als er een collecte is, mag ik een dubbeltje in het zakje doen. Verder begrijp ik van de dienst niets.

In 1957 wordt Ilona geboren. Ze heet voluit Ilona Erzsébet. Ze is genoemd naar mijn grootmoeder van vaderszijde, Ilona, en naar mijn moeder, Erzsébet.

De familie, voor zover we die hebben, woont ver weg. We gaan wel eens naar Arnhem, waar mijn grootouders wonen, opa en oma Jakos. Met de bus gaan we dan naar Hoogkarspel. Daar stappen we op de trein naar Amsterdam. Op het Centraal Station stappen we over op de trein naar Arnhem. Op het station daar nemen we de trolleybus naar de Bakenbergseweg op de Hoogkamp. De Hoogkamp is een prachtige wijk voor wat

284, 313, 337, 342, 344, 376-379, 381-384, 387, 389, 392-397, 402-405, 407, 409, 411, 416, 534, 542, 544, 545, 601-603, 609, 635, 650 [De Hongaarse geschiedenis in de 20^e eeuw].

² A.w., p. 394, 396, 407, 544v., 603, 636, 650. Zie ook N. Barber, *De Hongaarse opstand. Zeven dagen vrijheid*, Amsterdam-Brussel 1976.

beter gesitueerde mensen. Mijn overgrootouders hebben het huis laten bouwen en in 1957 zijn mijn grootouders erbij ingetrokken. Niet ver achter het huis is een bos. Daar wandelen we wel eens. De reis naar Arnhem is een mijl op zeven. Toch zijn we er menigmaal geweest, ook met vakantie.

Als gezin gaan we, als we in Andijk wonen, niet met vakantie. Wel is mijn vader een keer alleen naar België gegaan en heeft hij een Donau-cruise gemaakt, tot aan Wenen. Hij heeft voor Wenen veel bewondering en vindt het een prachtige stad. Ik krijg van hem een ansichtkaart. Daar is een Donau Dampfschiff op te zien.

Wel gaan we, als het mooi weer is, zwemmen in het IJsselmeer. Er is een vlot in de zee, van waaraf je het water in kunt duiken. Ik ontmoet er vriendjes van school. We spartelen in het water of we bouwen een zandkasteel met schep en hark. Het is lekker om dicht bij het water te wonen als het zinderend heet is en de mussen van het dak vallen.

Soms mag ik met mijn vader mee als hij uit preken gaat. Hij wordt dan opgehaald met de auto en ik zit achterin. Een hele belevenis, want zelf hebben we geen auto. Ik mag dan tijdens de dienst spelen met de kinderen van degene die mijn vader heeft opgehaald. Zo kom je nog ergens. Zo komen we ook eens in de Wieringermeer, de polder in de kop van Noord-Holland. De landerijen zijn vlak en uitgestrekt. Hier en daar staat een boerderij. Het maakt veel indruk op me als verteld wordt, dat dit land uit zee is. We rijden op de bodem van de voormalige zee. Later zal ik zelf dominee worden in de Wieringermeer.

Wat ook in mijn geheugen is gegrift, is de komst van mijn grootouders van moederszijde, opa en oma Jakos, en mijn grootmoeder van vaderszijde, oma Végh, in 1957. Ze zijn net uit Hongarije aangekomen. Ik zie hen voor het eerst. Ze hebben tot dan toe achter het IJzeren Gordijn gewoond. Opa en oma Jakos zullen in Nederland blijven wonen, oma Végh zal teruggaan. Er heerst een opgewonden sfeer in huis als ze aankomen. Ze spreken Hongaars en ik begrijp niets van die taal. We zijn als kinderen namelijk ééntalig opgevoed, alleen Nederlandstalig. Mijn ouders zijn bang dat we anders niet zouden integreren in de Nederlandse maatschappij. Achteraf is dat niet nodig geweest. Je kunt kinderen heel gemakkelijk tweetalig opvoeden. Maar ze hebben deze beslissing genomen met de wetenschap die ze toen hadden. Achteraf heb ik er wel spijt van dat ik ook niet Hongaarsstalig ben opgevoed. Ik krijg namelijk later veel belangstelling voor Hongarije en met moeite en pijn heb ik de taal toen alsnog geleerd, hetgeen mij niet helemaal gelukt is...

Wel leert onze moeder ons Hongaarse kinderliedjes. Ik herinner me nog één liedje: 'Báránýkám, hol voltál?' ['Lammetje, waar was je?'] Mijn moeder begeleidt ons op de piano en zingt ons voor. Maar het beklift